

Avskrift.

PROFESSOR RAGNAR FRISCH

VINDIKEN
OSLO. NORWAY.
16 okt. 1938Herr L.J. Sømme,
Torvgt. 30,
Oslo.

De ba mig om nogen kritiske bemerkninger til Deres bok "Frå spør til samarbeide". Her er nogen:

- 1) s. 70. Det er ikke riktig at krisene begynte efter at bankene hadde fått "denne merkelige evne" Men kjenner den fra lenger tilbake
- 2) s. 77. Hvis Norges Bank har dekket sine sedler med gull, krone for krone, vil selvfølgelig den aldri komme i "betalingsvanskeligheter" i den forstann at den ikke kan innløse sine sedler, men s a m f u n d e t vilde komme i meget store betalingsvanskeligheter på denne måte. Og det er d e t som veier, ikke den enkelte institusjon.
- 3) s. 78. Stort behov kan ikke skaffe høie priser. D e evnenger (om man tar alle priser under ett) vesentlig av mengden av betalingsmidler som er i omløp.
- 4) s. 80. Det er ikke først og fremst krigens varemangel som har hevet prisene, men den overdrevne seddelutstedelse og krediteksponasjon i sin almindelighet.
- 5) s. 91. Penger er i k k e g u l l, det er bare slike konvensjonelt valgte ting (f.eks. trykte papirlapper) som kan gjøre god tjeneste som r e g n e m i d d e l ved omsetningen i samfundet.
- 6) s. 151. Det vil bli et helt u m u l i g apparat om selve varene saulde deponeres som grunnlag for pengene- og skulde de i k k e deponeres (som De antyder s.152) er man praktisk talt over i det samme system som nu.
- 7) s. 162. Hvis produksjonen skal d i r i g e r e s av et centralråd- (det må den vel når ^{dette råd} skal være pliktig til at avta produksjonen er vi med engang oppe i hele sosialiseringens problem. De sier at De vil ha privat drift, det vil det i k k e bli. Hvorvidt sosialisering er ønskelig eller ikke skal jeg her ikke komme inn på.

Jeg vet ikke om disse bemerkninger kan være Dem til nogen nytte. Det er hva jeg nu kan gjøre. Jeg får neppe tid til å beskjette mig med dette yderligere fremover.

Med venlig hilsen

Deres

Ragnar Frisch

L.J. Sömmes bemerkninger til professor Ragnar Frisch's kritikk av "Det positive pengesystem", fremsatt i sin bok: "Fra Åger til samarbeide".
Ad 1 s.70. Det er ikke riktig at krisene begynte etter at bankene hadde fått "denne merkelige evne". Men kjenner dem fra lenger tilbake.

Samfunnets produksjons apparat undergikk liten forandring like fra den grå oldtid inntil for omkring 150 - 200 år siden. Og i historisk tid har det bare forekommet to økonomiske samfunnssystemer, nemlig naturhusholdningen og det kapitalistiske system.

At et system er kapitalistisk vil si, at utlån av penger mot renter er beskyttet ved lov, hvilket fører til pengeherredømme.

Kapitalismen er en meget gammel foreteelse i menneskenes historie. Kapitalismen fører til store samfunn, by-samfunn. I oldtiden Babylon, Aten og Rom. Det kapitalistiske system er et utbytningssystem. Når systemet har utbyttet befolkningen i den grad at det er ikke mere igjen til å plyndre faller systemet sammen. Et eksempel på dette fremgår av Romerrikets historie (s.39).

Det kapitalistiske systems ødeleggelse av Romerriket og Bibelens klare renteforbud førte til at den Katolske kirke år 425 forbød å låne ut penger mot renter. Dette forbud stod ved makt i et tusen år til 1425. De gamle deposito- og girobanker ble opprettet på det rettsgrunnlag og den rettsoppfatning renteforbudet hadde aksept. Disse banker påtok sig ikke andre forpliktelser enn de maktet å innfri og de førte ikke denne art bankvirksomhet til kriser. Pengekrisene begynte først da de nåværende privat- og sparebanker begynte sin virksomhet, da disse banker påtok sig forpliktelser som er naturstridige og derfor ikke kan innfries. At det var enkelte som var klar over dette fremgår av en gammel beretning i fra den tid da man begynte å opprette banker som påtok sig å forrente innskudd. Det heter i denne

Hvis de nye banker kan holde hvad de lover, vil jeg med 24 kr. gjøre min efterslekt meget velstående. Jeg setter 24 kr. ut på rente i 60 år, daukes denne sum efter 5% rente med rente og rentesrente til 600,-kr.
 1/5 av 600 kr. = 120 kr. blir om 100 år kr. 13 000,-
 2/5 " " " = 240 " " " 200 " " 1 700 000,-
 1/5 " " " = 120 " " " 300 " " 30 millioner kr.
 1/5 " " " = 120 " " " 400 " " 3 200 millioner kr.

Den nåværende kapitalistiske periode tok sin begynnelse som samfunnssystem for 150 - 200 år siden i forbindelse med industrialiseringen. Industrialiseringen oppløste naturalhusholdningen og landbefolkningen blev derved også underlagt det kapitalistiske system.

En kapitalistisk periode kan aldri bli av noen lang varighet bare noen få århundreer. Da systemet setter økonomiske lover i funksjon som uteligger samfunnet både i åndelig og moralsk henseende. Ved de tidligere kapitalistiske perioders sammenbrudd, gikk man ganske enkelt over til naturalhusholdningen igjen. Men på grunn av den store forandring av samfunnets struktur ved industrialiseringen, kan man ikke venne tilbake til naturalhusholdningens små og selvhjulpne familiesamfunn. Et industrialisert samfunn har tidligere ikke forekommet iallfall i historisk tid. Industrialiseringen er en ny foreteelse i menneskenes historie og krever et nytt økonomisk system, som er i samsvar med det industrialiserte samfunns krav og behov.

Ad 2 s. 77. Hvis Norges Bank har dekket sine sedler med gull, krone f krone, vil selvfølgelig de n aldri komme i betalingsvanskeligheter i des forstann at den ikke kan innløse sine sedler, men s a m f u n d e t vilde komme i meget store betalingsvanskeligheter på denne måt da det er d e t som vaker, ikke den enkelte institusjon.

Syttemidler, papirpenger, utstedes enten etter det positive prinsipp ved deponering uavhengig av renter, lønnsømet eller etter

negative prinsipp ved lånepapirer som forrentes og er avhengig av lønsomheten, opphører denne inntrer det krise. Norges Bank utsteder sine penger etter det positive prinsipp, mens privat- og sparebankene utsteder sine byttemidler etter det negative prinsipp.

Lov om Norges Bank kapittel II § 7:

"Så lenge banken ved påkrav innfrir sine sedler etter deres fulle pålydende med mynt, skal de ved alle betalinger, der ikke er bestemte i rede gull, gjelde som penger og være tvungent betalingsmiddel i riket.

Skulde banken nogensinde stanse med innfrielsen av sine sedler etter deres fulle pålydende, opphører disse å være tvungent betalingsmiddel undtagen likeoverfor banken selv, der skal stå i samme forhold som enhver annen skyldner."

Ved sammenbruddet under forrige verdenskrig fikk § 7 følgende tillegg ved Lov av 18 aug. 1914:

"Under særlig faretruende forhold kan Kongen bestemme, at bankens innfrielse av sedlene midlertidig utsettes. Ved sådan utsettelse med sedlenes innfrielse opphører de ikke å være tvungent betalingsmiddel."

Å tillate Norges Bank å utstede sedler uten dekning krever en ny Lov om Norges Bank eller med andre ord et helt nytt penge- og bank-system.

Ad § s. 78. Stort behov kan ikke skaffe høie priser. De avhenger (om man tar alle priser under ett) vesentlig av mengden av betalingsmidler som er i omløp.

Ad § s. 80. Der er ikke først og fremst krigens varemangel som har hevet prisene, men den overdravne seddelutstedelse og krediteksponisjon i sin almindelighet.

Ved å påstå at stort behov, varemangel, ikke fører til prisstigning benekter Professoren et i dagen liggende og alment erkjent faktum. Når Professoren tror, at det er mengden av betalingsmidler som dirigerer prisene, da begår han den feil å forveksle virkning med årsak. Varemangel fører automatisk til prisstigning hvilket gir større inntekter og økede bankinnskudd. Selv om staten griper inn og det lykkes den å hindre prisstigning, vil betalingsmidlene øke ved renter og rentes renter.

Ad 5 s. 1. Penger er ikke gull, det er bare slike konvensjonelt valgte ting (f.eks. trykte papirlapper) som kan gjøre god tjeneste som regnemiddel ved omsetningen i samfundet.

Ifølge gjeldende Lov om Norges Bank er det bare gull og utleveringsbeviser for gull, papir penger, som er penger og tvungne betalingsmidler. Men behøver ikke å være innskrenket til deponeringsbeviser for en eneste vare, gull. Man kan slik som tilfellet er i Det positive penge-system utstede byttebeviser, penger, for alle ting som skal byttes eller med andre ord selges. Penger bør og kan i lengden ikke være "papirlapper uten dekning, det fører til inflasjon. På den annen side kan man hva det innenlandske pengebehov raske utstede papirpenger uten dekning, dersom disse holdes innen den snævre grense som en gullbeholdning betinger, og dermed opretholde det kapitalistiske system ved kunstige midler.

Ad 6 s.151. Det vil bli et helt uumulig apparat om selve varene skulde deponeres som grunnlag for pengene- og skulde de ikke deponeres (som De antyder s.152) er man praktisk talt over i det samme system som nå.

I det nuværende system deponeres varer, fabrikker o.s.v. for lån og det vil ikke skape nogen tekniske vanskeligheter å utstede de nødvendige byttemidler ved deponering av de ting som skal omsettes.

S.152: " All produksjon avtaes av den nyopprettede produksjons- og fordelingsorganisasjon, som betaler kontant med sertifikatkroner."

At man legger betalte varer på produksjonsstedet når dette er hensiktsmessig er ikke noe nytt. Ang Watson & Co's finansiering av hermetikk industrien på vestlandet, er et eksempel på dette.

Før sesongen tok sin begynnelse fastsatte Watson den pris han vilde og kunde betale for ferdig pakket vare. Denne pris var så høy at både fiskere og fabrikanter tjente meget godt. Å kontrollere kvaliteten av en lukket hermetikkeske er vanskelig. Det måtte bli et tillidsforhold mellom Watson og handterer av fabrikanter han hadde kontrakt med.

For kontrollens skyld måtte alle fabrikkenter presse inn sitt merke i blikkeskens bunn. Watson blev derved i stand til å påvise hvilken fabrikkant det var som hadde levert en mindreverdige vare om så skulde skje. Watson ofret veldige summer i reklame på sitt hermetikkermerke "Skipper" og en dårlig vare kunde ødelegge dette innarbeide merkes gode renommé. Men det forekom aldri at nogen fabrikkant leverte en dårlig vare, da de vilde tape sin forretningsforbindelse med Watson om så skulde skje. Så snart varen var ferdigpakket blev den betalt av Watson og fabrikkantene fikk derved driftsmidler til nye varer. De betalte varer blev liggende på fabrikkantenes lager for å skibes efter Watsons nærmere ordre. Den ting at betalte varer lå på selgernes lagre innebar en viss risiko for Watson, men det oppstod ingen vanskeligheter av den grunn, da fabrikkantene tjente så godt at de ikke blev fristet til å foreta noget uhederligt. Til å administrere dette millionforetagende brukte Watson bare to personer nemlig sin representant og en sekretær.

Ad 7 s.162. Hvis produksjonen skal dirigeres av et centralråd- (det må den vel når dette råd skal være pliktig til at svare produksjonen) er vi med engang oppe i hele sosialiseringens problem. De sier at De vil ha privat drift, det vil det ikke bli. Hvorvidt sosialisering er ønskelig eller ikke skal jeg her ikke komme inn på.

Produksjons- og fordelingsapparatet, penge- og banksystemet, er det industrialiserte samfunns to økonomiske mekanismer. Og enten må det økonomiske liv bli dirigert ved å dirigere produksjonsmekanismen eller ved penge- og banksystemet.

Under det kapitalistiske system er det pengene som er det primære og det økonomiske liv dirigeres av penge- og bankvesenet. Det kapitalistiske system er av en slik konstruksjon, at det ikke kan utstede nok penger, dersom det produseres tilstrekkelig til å dekke behovet. En tilstrekkelig produksjon skaper de såkalte "dårlige tider"

Under Det positive pengesystem er det produksjonen som vil bli dirigert. Arbeidskraften blir det primære og pengene, utleveringsbevisene, det sekundære. Hele familien Norges behov beregnes og arbeidskraften settes inn for å dekke behovet med reserver. Man vil ikke mere spørre om man har penger til dette eller hint, men om man har nok arbeidskraft. På lignende måte som det nuværende kornmonopol avtar böndernes korn, vil Forsyningscentralen overta all produksjon som blir tilført salgsmarkedet. Den ting at en samfunnsorganisasjon blir i stann til å ^{gi} det private næringsliv bestillinger på de rette varemengder hvad art og mengde angår samt å overta produksjonen, til gode priser og kontant betaling, vil gi det private næringsliv ganske andre gode arbeidsvilkår enn det har vært mulig under det kapitalistiske system.